Botár Attila versei:

Sejtelmen túl, bizonyon innen

Tolósugarak szőkeségét
kinek álmában ébredem?
Nem érdekel a víz, ha Nap lesz
s elitélt, elitélt – velem.

Sztaniol pillék vadítják
sejtelmen túl, bizonyon innen
s a már neutrontiszta hintók
lengnek költőtlen s gyerektelen.

Marad egy nap a Napra minden:
a bomlott viz se sós, se édes –
ember utáni szél zizegtet
egy történelem könyvet kikérdez.

Szállás a zöldben

Nem alszom el.
Nem vagyok éhes.
Rovást nem faragok a mai napra.
Fecske és viz száll, rőt rozsdapor
vegyül hajamba.

Lehetnék boldog,
szorgos legalább.
Valaki, nem árnyékomnak az árnya:
felhők fölött söröző utas,
Európát
nyaranta fölevő sáska.

Eltévedne aki most vagyok.
Fáradt fákra képzelne fészket.
De hangrobbanás, bélyegző vasak
s egy tűz szélére vezetett világ
óvóhelyet ásat a reménynek.

Ébren vagyok. Faragok villás ágat.
Csúzlis korom settenkedik a dombon.
Ablaküvegek gyilkosa, gyere!
féreg légy, ember vagy virág –
szállásokon sötét királyok járnak
s a Pásztoristen hűlt testében ólom.

Emlékszem ébren

Zölden zümmög a május. Alszol.
Kavics is lehet ez a perc, halántékon ütő
piciny halálom várj még, nem indulok.
Kaszált fű illatát álmodom álmaidba
talpra ugró emlékeimnél,
leváltott ingek,
leváltott otthonok,
leváltott öröklétek után
emlékszem ébren,
hogy igérték a gyereknek,
amit most férfiként vár
félszegen egy fölkelő csillagba nézve
a medvét, aki majd eljön
és
hátra köti a sarkam –

Kossuth **Kő Pál szobra**

Könyvespolc

Baka István:

Tűzbe vetett evangélium

Legutóbb a Gazdátlan hajók c. antológia mutatta meg, hogy milyen markáns tehetségek igyekszenek Szegedről, egy sajátos szellemi közegből a magyar irodalomba. De Baka István felfedezése jóval előbbre tehető: már a hetvenes évek közepén megjelent első könyve, a Magdolna-zápor. Ám azok, akik akkor joggal felfigyeltek a fiatal költőre, most alighanem csalódottan olvassák a Tűzbe vetett evangéliumot.

Feltűnően kevés verset tartalmaz ez a kötet: mindössze huszonegyet és a Háborús téli éjszaka c. összetett kompozíciót. És még ezt a keveset is öt, egymással ugyan érintkező, de mégiscsak különválasztott tematikai részre tagolja a költő s ez is jócskán közrejátszik a: olvasó kielégítetlenségében: bizony sokkal izmosabb darabokat kellett volna választani, hogy az összkép hihetőbb legyen. Mindössze négy versből áll például az első ciklus, a Jantra hídján. Igen tiszteletreméltó a problémavállalás, néhány sajátos népcsoport megmaradásának mélyen történelembe ágyazott kérdése, a Bakára oly jellemző klasszikus forma is jól harmonizál a mondandóval, a képalkotó fantázia is erőteljes: „Asszonyaink párnára, ingre / mentik a szűkölő hazát" – ilyen szép művészi sűrítésekkel találkozhatunk. És mégis, a téma kidolgozása nem tűnik egésznek, alig lép túl a jelzés, a vázlat szintjén. A múltból merít a második, címadó ciklus is, ám a költő elődökkel való példálózás helyenként már bántóan patetikussá válik. Egy elég romantikusnak ható ideát próbálná felvázolni a költő-létről, ám eközben a versek igazságfedezetét, esztétikai frisseségét erősen koptatják a sokadszorra visszaköszönő motívumok. „papír, papír – Isten nevét nem / irom reád többé soha." – írja, de kijelentése ellenére aligha van a kötetben gyakrabban ismételt szó, mint az Isten. A kötetzáró, Ady emlékére íródott költemény révén pedig akaratlanul felidéződik bennünk a szimbolista előd mágikus istensége.

A sajátos motívumkincs felfrissül szép szerelmes verseiben. „Gyönyörű oltalmam, a holdfény / dárdája téged nem sebez meg, / mellbimbóid – hegyekre épült végvárai a szerelemnek." Egy igazán kiemelkedő költeménnyel is találkozhatunk ebben a ciklusban: a Balladának, címéhez méltóan, modern hangszerelésben, valóban sikerül balladisztikus hangulatot teremtenie.

Egyéni problémák feleselnek egyetemes kérdésekkel a Miért hallgatsz, tavaszi erdő c. részben. Főleg a kisebb versekben érvényesül képalkotói ereje: „Testünk elbukott forradalma, / vérízű lett minden falat: / törékeny nyakcsigolyád roppan / guillotin fogsorunk alatt." A hosszabbakat már helyenként széttagolják a képzuhatag önállósulni törekvő elemei. Azonkívül itt már szinte közhelyként hatnak az örökös fohászok Isten-szólításai. Megemlítendő viszont a Gustav Mahler emlékére született Trauermarsch, ami nem esik szét darabjaira, igazi sodrása van. Több ilyen vers erősíthette volna a kötetet.

Kiemelkedő darab a Háborús téli éjszaka. Felépítése valóban mesteri. A kötött forma szabadverssel váltakozik, s ez is sajátos ritmust biztosít a költeménynek. Valódi korhangulatot idéz meg Ady ürügyén, kérdései pedig a kortól elválasztva is értelmezhetők, sőt – értelmezendők. Tulajdonképpen kimondható: ez a vers menti meg a kötetet.

Az a paradox helyzet állt elő tehát, hogy egy vitathatatlanul tehetséges költő rosszul szerkesztett, nem elég erőteljes kötetét tartjuk kezünkben. A kiemelkedő versek – amikből sajnos kevés van – bizonyítják, hogy a továbblépés kulcsa máris ott van Baka kezében. Csak a felismerésig kell eljutnia.

Szépirodalmi, 1981.

Bezzeg János

Borsos Miklós köszöntése

A gyönge egyéniség a ránehezedő idő alatt áll, mint valami vihartépte, kidőlni készülő fa, az erős az alatta elsuhanó időben, szinte jelképpé válva létezik tovább. A fontosat alkotó, tevékeny ember alig veszi észre az idő múlását. Borsos Miklós meglepődve hallja, hogy már 75 éves. Bennünket, barátait is meglep ezzel a hírrel, hiszen olyannak ismerjük őt, mint aki fiatalos hévvel és lelkesedéssel folytatja alig nemrég – hat évtizeddel ezelőtt – megkezdett, elindított munkáját.

Hazugság volna azt állítani, hogy az embert nem változtatja meg az idő múlása. Fogaink kihullanak, hajunk gyérül, s megfehéredik, bőrünk megráncosodik, tagjaink gyöngülnek, de ezt a markáns egyéniséggé növekedett művészt figyelve, egyre inkább világossá válik előttem, hogy sokkalta inkább az idő, azaz a körülöttünk ténfergő, hányódó világ változik meg, mint az ember. Pedig mekkora utat járt be ő, s miként! Vándorló inasként kezdte s járta végig a művészet egyébként kalandos útját úgy, hogy közben nem tévelyedett el, nem is kacsintgatott félre soha. Talán éppen ezért, emiatt lett korunk legfontosabb magyar szobrásza, képzőművésze. Valóban kevés olyan művészünk van, aki hozzá mérhető módon és fokon, ennyire beépítette volna magát a közönség, a művészetekre figyelő „köznapibb" emberek tudatába. Tette ezt úgy, hogy az úgynevezett közélettől valójában félrehúzódott, zárkózott, magányára vigyázó ember maradt.

Műveinek – néhány év óta – állandó kiállítása, saját múzeuma van Győr városában. Szinte életmű teljességű anyagát a művész további adományokkal egyre gyarapítja. Szobrai ott állnak a főváros s az ország majd minden nagyobb városának terein, parkjaiban. Érmeinek egy részét emlékveretként, díjakként adományozzák, ajándékozzák évről évre a nemzet legkiválóbb férfiainak s asszonyainak. Rajzai, metszetei hivatalok s magánlakások szobáinak százaiban, ezreiben díszlenek. Két több tízezres példányban kiadott könyve olvasói kezekben kopnak, polcok díszhelyein őriződnek. S hányszor szólalt meg hangja a rádióban, jelent meg alakja a televízióban, mindig figyelmet keltve izgalmas, a legfontosabb szempontokra irányuló kijelentéseivel, megjegyzéseivel. Nem túlzás: művészeti életünkben nincs vagy alig akad hozzá mérhetően fontos személy.

Milyen is ez a most hetvenöt esztendős korba emelkedett ember, kinek jelentőségét, munkásságát már-már csak a legnagyobb, legjelentősebb művészeti korszakokhoz és jelenségekhez illő és méltó mérni: a görög, a firenzei vagy a modern művészet nagy klasszikusaihoz. Egyénisége műveiben tükröződik igazán. Szinte minden művére, a legkisebb lemezdomborítására, vagy gyorsan készülő tusrajzainak bármelyikére el lehet mondani, hogy nemes vonalú, tiszta munka. A vértől épp úgy undorodik, mint a piszoktól, a szennytől. Nem ismerek olyan művet tőle, mely ilyesmit ábrázolna. Ha bárkiben, bárhol ilyent lát, ez a különben nyugodt ember türelmetlenül és utálattal fordul el a borzalmaktól. Keresi az ősi formákat, hogy a legegyszerűbbet, legtisztábbat, legfontosabbat, a lényeget varázsolja újra elénk. Ezért sohasem ferde és torz. Portréi – melyek a realista szobrászat kiváló munkái – a legnagyobb szobrász elődök, köztük a magyar Medgyesi és Ferenczy műveit folytatják.

Konzervatív – folytató művészet – tehát az övé? Az, de úgy, hogy műveit szemlélve megváltoztatjuk a plasztikáról alkotott eddigi fogalmainkat. Éri ezt el ő azzal, hogy a művesség, a megmunkálás oldalára helyezte a hangsúlyt.

Újító mesterrel van dolgunk? Azzal, de olyannal, aki „csak" annyira változtat, hogy nem felejtkezik el az örök törvényekről: az anyagban és a mesterségében élő lehetőségekről. Ezért figyel mindig a legfontosabbra: a lényeg kibontásához vezető út megtalálására.

Ezért nincsenek életművében félresiklások sem.

Ne vezessen minket se félre az Idő!

Ne írjunk múlt időben róla, aki elevenen és frissen alkot, s hoz létre nagyszerű műveket még.

Tisztelettel és szeretettel köszöntjük, művészetünknek, magyar kultúránknak egyik féltett kincsét. Ha valakiről, róla elmondhatjuk igazán: olyasvalakit ünneplünk ma, akiben önmagunkat: az embert köszöntjük!

Bodosi György

Gézánk levelei

Nem tudom, hogyan jutottak hozzám. Anyám hétpecsétes lakat alatt őrizte őket, halála után Annus nővéremhez kerültek. Amikor ő is elment, Vilmánkra hagyományozódtak, és most itt vannak nálam.

Évekig készültem rá, hogy a nyilvánosság elé tárom, de eddig elolvasni se bírtam őket. Ha dolgaim közt kutatva megpillantottam, lefogta kezem az abszolút népi bölcsesség, hogy hagyjuk a holtakat nyugodni. Sokáig a fájdalom marasztalt, később az ismert nosztalgiahullám vetett gátat szándékomnak. (Némelyek addig turkáltak családfájuk gyökerei után, amíg legalább egy kutyabőrre nem bukkantak; ez méltatlan párhuzam lett volna az én múltba merülésemhez.) Hátráltatott neves történetiregény-írónk, aki szerint a szubjektivizmus a visszatekintésben eleve torz képet eredményez, s fel-felötlött írásaim egyik ügyelőjének intelme, hogy nagyobb távolságtartással törekedjek az objektív valóság megragadására.

Etikai meggondolás ide, esztétikai parancs oda, egyszer csak olvasni kezdtem bátyám leveleit. Mindössze tíz kis írás; világunk racionalizmusának apropójából azt mondhatnám, hogy egy tízgyerekes család legidősebb tagjának minden öröksége. Többnyire halványzöld tábori levelezőlapok, tintaceruzával írva, ahogy az ismert nóta mondja. Hát tényleg csak ennyi maradt volna?

Hogy érthetőbb legyen, el kell mondanom, hogy Géza bátyám fináncként szolgált a pénzügyőrség veszprémi szakaszán. Már-már úgy látszott, hogy megússza a frontszolgálatot. Sajnos nem így történt. 1944 kora őszén behívták a bajai 4-es utász-zászlóaljhoz, s pár napos „kiképzés" után kivitték a frontra, a P 370. sz. alakulathoz. Ekkor már hazánk területén dúltak a harcok, a felszabadító szovjet egységek Budapest felé közeledtek. Utolsó sorait bátyám – némi csellel – „földművesként" írta, Kerepesről, nov. 12-én. E hó végén értesítést kaptunk, hogy eltűnt; évek múltán egy Kis János nevű kislángi ember, miután hazatért, hosszú levélben közölte velünk, hogy Márkus Géza barátja, a mi legidősebb testvérünk hadifogolyként tífuszban meghalt.

✸

Az az igazság, hogy megéreztük ezt mi mind: a Géza is, szüleim is, a testvérek is. Rettenetes volt a hír: a pénzügyőrök, rendőrök, csendőrök közül sokat leszerelnek, hogy sorkatonai állományba helyezve, a frontra vihessék őket. A helyüket „elszántabb, harcosabb" személyek (tudjuk, hogy kik!) foglalták el.

Az utolsó éjszaka borzasztó volt. Senki sem aludt egy szemhunyást sem, mindenki sírt. Amikor a bátyám kilépett a házból...

Én szívesebben emlékszem arra, hogy amikor még otthon dolgozott, hazatérve a mezőről, a hónam alá nyúlt, és föl-földobált. Azt a viszolygó, mámorító érzést! Megtanított rá, hogy éles csádé helyett apró, szálas szénát kell adnom a nyulaknak. Egy szikrázó januári vasárnap délutánon szánkókirándulásra indult a falu ifjúsága. Én fölkuporodtam a lovak után a saroglyára, s száguldtunk a töretlen hóban Csigén, Vallán, órákon át. Egyszer többet ivott, a tragacs karfájára vetette kabátját, nyakkendőjét; mámorosan majdnem a trágyadombon éjszakázott a bátyám...

✸

Majd vártuk-vártuk a leveleit. Ezeket a semmitmondó, „hála isten, megvagyok" és „Ellenőrizve" – leveleket. De menynyire vártuk őket! Az egész falu elébe járult az öreg Kocsis Miklósnak, aki a teszéri postáról hozta a küldeményeket. Először csak a Kányaér hídjáig ereszkedtünk le, utána, kikerülve a Kanárist, a füzeket, a kacskaringós folyó mentén haladtunk; elmentünk volna a világ végéig is.

Szegény Miklós bácsi, magunk helyett később már őt sajnáltuk: hányszor kellett megjönnie üres kézzel – Hiába, nincsen, mondom, nincsen – s tehetetlenül a kötényét rázogatta. Egész sereg megsemmisült ember, támolyogtunk fel a faluba, az asszonyok, lányok bezárkóztak, sírtak, sírtak.

Németh Emő, a tanítónk csak ennyit írt, hogy: „Élek." Ekkor már a korosabb (általában bukott) gyerekek „tanítottak" bennünket hónapokon át. A Takács Imre (néphadseregünk nyugállományú ezredese, Bakonyságon él) nyírfahéncsra csigát rajzolt, jól érthető szimbólumként.

Ők legalább írtak. S akik írtak, azok éltek.

Ekkor már fronton volt a másik bátyám is, szegény Sanyink, tizenhatévesen. Csoda-e, hogy nem érte meg az 50 évet?

★

És hát igen, a levelek! Az első írás kopertába zárt, tintával van írva. Baja, szept. 6-a. „Eddig finánccruhában voltam, de tegnap leszereltek, majd felszereltek. Nap mint nap tesznek át tőlünk a menetbe embereket, de én remélem, hogy kimaradok ebből. Írnok lettem. Riadó van, talán hallják a rádióból, mindig mi vagyunk az elsők. Már bombáztak is..." S az összes levélből – a pokol előtt – egyetlen fájdalmas utalás rám s Imre bátyámra: „A kis gimnazistákkal mi van?"

A második levél szintén zárt, de már tintaceruzás, két létforma határáról. Ez a legsötétebb tónusú írás: „Délután szereltünk fel, menetöltözet. Kérem mindnyájukat, legyenek nyugodtak; nem én vagyok az első, de bizonyosan ez lesz az utolsó menet... Ha a sors úgy hozza, hogy meg kell halnom... Igaz, hogy jó napokat még nem értem... Ijesztő sorokkal kell tu-